

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Цивільно-правове регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людини»

здобувача ступеня доктора філософії

з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Зборівського Юрія-Антонія Ярославовича

1. Актуальність теми дисертації

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена швидким розвитком трансплантаційної медицини та потребою у створенні та вдосконаленні комплексних, чітких і практичних правових засад регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людини.

В умовах рекодифікації цивільного законодавства важливе значення має удосконалення механізму правового регулювання немайнових прав фізичної особи. Серед них особливе місце займають особисті немайнові права на охорону здоров'я, донорство та медичну допомогу, а також пов'язані з ними права на інформацію про стан свого здоров'я та на таємницю про стан здоров'я.

Надання трансплантаційних послуг як один із способів забезпечення права на здоров'я та медичну допомогу неможливо здійснити без вилучених з тіла людини анатомічних матеріалів. Надання медичної допомоги шляхом трансплантації анатомічних матеріалів, крім медичного, має ще правовий аспект. Новелізація трансплантаційного законодавства після прийняття в 2018 році Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» зумовила виникнення низки теоретичних і практичних проблем, які потребують свого розв'язання з метою удосконалення правового регулювання відносин з трансплантації та забезпечення здійснення особистих прав фізичної особи на охорону здоров'я, донорство, медичну допомогу та похідних від них немайнових прав, що забезпечують природне існування людини. Реалізація цих суб'єктивних цивільних прав здійснюється в рамках немайнового цивільного правовідношення з надання медичної послуги способом трансплантації.

На сьогодні відсутні комплексні наукові дослідження усіх аспектів відносин у сфері трансплантації в Україні.

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою Радою Львівського національного університету імені Івана Франка 27.11.2019 р. (протокол № 77/11).

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дослідження виконано відповідно до планових тем наукової роботи кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Новелізація цивільного та цивільного процесуального права в умовах реформи судочинства» (2019-2021 р.р., номер державної реєстрації 0119U002358) і «Концептуальні засади рекодифікації цивільного законодавства України» (2022-2024 р.р., номер державної реєстрації 0122U200330), а також програми розвитку кафедри цивільного права та процесу на 2023-2028 навчальні роки.

3. *Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів*

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому прослідковується авторський підхід до розкриття основних теоретико-прикладних аспектів цивільно-правових відносин у сфері трансплантації, відповідних положень національного законодавства й міжнародного досвіду правового регулювання вказаної сфери відносин.

Зокрема, Розділ I «*Загально-теоретична характеристика немайнових правовідносин з трансплантації анатомічних матеріалів*» складається з двох підрозділів і присвячений аналізу джерельної бази регулювання трансплантаційної діяльності, з'ясуванню правової природи немайнових відносин, що виникають з приводу здійснення особистих немайнових прав на охорону здоров'я, медичну допомогу, донорство з використанням анатомічних матеріалів. Визначено структуру та особливості немайнового правовідношення з трансплантації донорських органів.

Розділ II «*Анатомічні матеріали як об'єкт немайнового правовідношення з трансплантації*» містить три підрозділи, у яких здійснено аналіз правового режиму анатомічних матеріалів як об'єктів цивільних прав, особливостей їхньої оборотоздатності, а також правових форм надання медичної допомоги у сфері трансплантації.

Розділ III «*Правовий статус учасників правовідносин з трансплантації анатомічних матеріалів*» складається з трьох підрозділів, які присвячені аналізу правового положення донорів, реципієнтів, медичних закладів та інших учасників правовідносин з трансплантації анатомічних матеріалів.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 11 публікаціях, серед яких: 5 наукових статей у фахових виданнях України, 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Аналіз наукових праць за темою дисертації дає змогу стверджувати, що опубліковані матеріали повною мірою відображають основні положення та висновки проведеного дослідження.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Результати дисертаційного дослідження є науково обґрунтованими та достовірними, оскільки одержані із застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Відповідні результати багаторазово апробовано у вигляді доповідей на науково-практичних конференціях та науковому семінарі, а також перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях України.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

У дисертації вперше:

- виокремлено ознаки немайнового правовідношення з трансплантації анатомічних матеріалів: а) належність права на трансплантаційну послугу всім фізичним особам; б) неможливість грошової оцінки анатомічних матеріалів; в) об'єктивно матеріалізована форма існування анатомічних матеріалів; г) згода у вигляді письмового правочину донора і реципієнта на трансплантацію;
- обґрунтовано, що передумовою згоди донора на трансплантацію анатомічних матеріалів є надання йому інформації про можливі негативні для нього наслідки трансплантації;
- сформульовано положення, що наявність об'єктивно матеріалізованого об'єкта у вигляді анатомічного матеріалу вказує на можливість його оборотоздатності, тобто передання іншій особі – реципієнту в рамках немайнового цивільного правовідношення з метою реалізації особистих немайнових прав на донорство та медичну допомогу;
- обґрунтована позиція, що особливість відносин з трансплантації полягає в тому, що між донором та реципієнтом не виникає зобов'язальних відносин і не відбувається переходу особистого немайнового права від однієї особи до іншої. Об'єктом правовідношення з трансплантації є анатомічний матеріал та медична послуга лікувального закладу з пересадки донорського органу;
- встановлено, що для об'єкта немайнового правовідношення з трансплантації анатомічних матеріалів необхідна наявність таких ознак: а) здатність задовільняти потреби реципієнта у відновленні здоров'я; б) віддільність (відокремленість) від суб'єкта-донора; в) придатність для трансплантації; г) об'єктивна форма тілесної субстанції;
- сформульовані ознаки трансплантаційного немайнового правовідношення: а) є правовою формою здійснення особистого

- немайнового права на донорство та медичну допомогу; б) здійснюється на основі волевиявлення донора та реципієнта; в) надання згоди на використання анатомічних матеріалів донора-трупа належить особам, визначеним у законі;
- доведено, що реалізація особистого немайнового права на донорство та медичну допомогу шляхом трансплантації здійснюється на основі одностороннього правочину, змістом якого є дія, що виражає поінформовану згоду донора та реципієнта на трансплантацію анатомічних матеріалів або договору про надання медичної послуги з трансплантації з ліцензованим медичним закладом;
  - запропоновано доповнити перелік об'єктів цивільних прав, передбачених ст. 177 ЦК України, анатомічними матеріалами, які в матеріалізованій субстанції відділені від тіла людини;
  - запропоновано виокремити групу осіб пріоритетної лінії спорідненості, які надають згоду на посмертне донорство. До них належить: а) біологічні батьки померлого, які не позбавлені батьківських прав; б) повнолітні діти померлого не обмежені в дієздатності; в) дружина (чоловік) померлої особи, які перебувають в зареєстрованому шлюбі. У разі відсутності близьких родичів пріоритетної лінії спорідненості, згоду на посмертне використання анатомічних матеріалів можуть надавати: а) рідні повнолітні брати та сестри померлого не обмежені в дієздатності; б) дід та баба як з боку матері, так і з боку батька; в) усиновлювачі; г) усиновлені повнолітні діти не обмежені в дієздатності. Виключити з кола осіб, уповноважених на надання згоди на посмертне донорство осіб, зобов'язаних поховати померлого.

Удосконалено:

- розуміння поняття анатомічних матеріалів людини як об'єктів немайнового правовідношення з трансплантації;
- концепцію реалізації права на трансплантацію, яку можна розглядати як особисте немайнове право на донорство та медичну допомогу шляхом здійснення трансплантаційних заходів;
- правовий механізм надання згоди на донорство неповнолітніми особами, уточнивши коло осіб, які є законними представниками неповнолітнього донора;
- розуміння поняття «збитків» та «моральної шкоди» в контексті цивільної відповідальності медичних закладів та інших суб'єктів, пов'язаних з трансплантаційною діяльністю.

Дістали подальший розвиток ідеї та положення:

- положення, які регулюють правові форми надання медичної послуги з трансплантації;
- цивільно-правові засади договірної та деліктної відповідальності суб'єктів, пов'язаних з діяльністю у сфері трансплантації;
- вчення про правові форми здійснення особистих немайнових прав фізичної особи на охорону здоров'я, медичну допомогу та донорство;
- позиція щодо оборотоздатності анатомічних матеріалів як об'єктів немайнового правовідношення з трансплантації;
- положення про правовий режим відділених від тілесної субстанції людини анатомічних матеріалів залежно від мети їх використання: трансплантації, наукових досліджень, навчальних цілей, виготовлення медичних препаратів тощо.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

6.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Зборівський Ю.-А.Я. Договірне регулювання відносин з трансплантації анатомічних матеріалів людині. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 201-203.
2. Зборівський Ю.-А. Я. Право на трансплантацію як особисте немайнове право. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 134-138.
3. Зборівський Ю.-А.Я. Цивільно-правова відповідальність у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людині. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 140-142.
4. Зборівський Ю.-А.Я. Поняття медичної послуги у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людині. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 28. С. 46-51.
5. Зборівський Ю.-А.Я. Особливості немайнового правовідношення з трансплантації анатомічних матеріалів. *Право. UA*. 2023. № 2. С. 130-136.

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо

1. Зборівський Ю.-А.Я. Правові презумпції у відносинах із застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXVI звітної науково-практичної конференції (6–7 лютого 2020 року). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. С. 145-146.

2. Зборівський Ю.-А.Я. Право на донорство як особисте немайнове право. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи* : матеріали XIX міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції (23-24 квітня 2020 року). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. С . 94-96.
3. Зборівський Ю.-А.Я. Анатомічні матеріали людини як об'єкт цивільних правовідносин. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXVII звітної науково-практичної конференції (5-6 лютого 2021 року). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2021. С. 151-153.
4. Зборівський Ю.-А.Я. Особливості цивільно-правової відповідальності у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людини. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXVIII звітної науково-практичної конференції (3-4 лютого 2022 року). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. С. 133-135.
5. Зборівський Ю.-А.Я. Договір як джерело регулювання відносин у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людини. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXIX звітної науково-практичної конференції (2-3 лютого 2023 року). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2023. С. 162-164.
6. Зборівський Ю.-А.Я. Особливості реалізації особистого немайнового права на донорство. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи* : матеріали XXII міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції (28 квітня 2023 року). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2023. С. 58-60.

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

У дисертації комплексно досліджено найважливіші теоретико-прикладні аспекти цивільно-правових відносин у сфері трансплантації анатомічних матеріалів. В результаті здійсненого дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, які можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти під час підготовки навчальних програм, посібників та підручників, а також при підготовці навчально-

методичних посібників і підручників, для проведення лекційних та практичних занять з навчальної дисципліни «Цивільне право України», «Медичне право», «Правове регулювання надання медичних послуг».

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі, де вони можуть бути застосовані

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані: – в науково-дослідній сфері для подальших наукових досліджень відносно у сфері трансплантації; – у правотворчій діяльності – для підготовки законопроектів про внесення змін та доповнень до Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» та Цивільного кодексу України; – у правозастосовній сфері – при вирішенні спорів, що виникають у сфері відносно трансплантації.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дисертацію заслухано та обговорено на науковому семінарі кафедри цивільного права та процесу Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 10 від 08.06.2023 р.). У ході обговорення дисертації суттєвих зауважень, які стосуються суті роботи, не було висунуто.

Дисертаційна робота Зборівського Юрія-Антонія Ярославовича «Цивільно-правове регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людини» є завершеним науковим дослідженням в межах поставлених завдань, в якому розкрито ключові теоретико-прикладні аспекти цивільно-правового регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людині в контексті здійснення особистих немайнових прав фізичної особи на донорство та медичну допомогу на основі аналізу доктринальних напрацювань, відповідних положень національного законодавства й міжнародного досвіду правового регулювання вказаної сфери відносно.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 11 публікаціях, серед яких: 5 наукових статей у фахових виданнях України, 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

На основі вищенаведеного можна зробити такі висновки щодо поданої дисертаційної роботи:

1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю

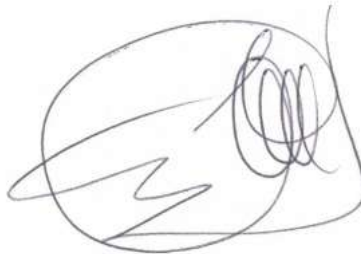
висновків, практичною цінністю дисертаційна робота «Цивільно-правове регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людини» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

2. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»).

3. Наукові праці Зборівського Ю.-А.Я., опубліковані за результатами дисертаційної роботи, за кількістю та якістю відповідають пп. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

4. Дисертація «Цивільно-правове регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людини» Зборівського Юрія-Антонія Ярославовича рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Головуючий на засіданні наукового семінару
професор кафедри цивільного
права та процесу Львівського
національного університету
імені Івана Франка,
доктор юридичних наук,
професор

Ігор ЯКУБІВСЬКИЙ

08.06.2023 року

Підпис професора Якубівського Р.Є. підтверджую.
Вчений секретар
Львівського національного
університету імені Івана Франка,
доцент

Ольга ГРАБОВЕЦЬКА